

Zenon Andrzejewski, *Kling Kazimierz Jan (1884–1942)* [w:] Przemyski słownik biograficzny, t. 2, pod red. Lucjana Fa-
ca, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemyśl 2011
s. 38-45

Kling Kazimierz Jan. 29 VIII 1884 r. Przemyśl – 14
VI 1942 r. Warszawa. Profesor chemii, naukowiec,
wynałazca, twórca polskiej szkoły analityków i meto-
dyków badań ropy naftowej i gazu ziemnego. Urodził
się w domu przy ul. Węgierskiej 88, w rodzinie zie-
miańsko-inteligenckiej, wyznania rzymskokatolickie-
go. Ojciec, Stefan Kling, syn Józefa i Anny Dziedzic-
kiej, pochodził z Gumnisk w pow. Tarnów i był profe-
sorem w ck. Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w
Przemyślu. Matka, Jadwiga Sękowska, herbu Praw-
dzic, córka Jana Sękowskiego, właściciela dóbr (fol-
warku) i Wiktorii Jagielskiej, pochodziła z Wydrnej w
pow. Brzozów. Brat m. in. Teofila, nauczyciela historii
(też krótko w Przemyślu), oraz Honoraty z Klingów
Sykaliny, znanej przemyskiej nauczycielki.

22 IX 1884 r. został ochrzczony w kościele księży Sa-
lezjanów w Przemyślu (rodzicami chrzestnymi byli
Stanisław Trauczyński, urzędnik kolejowy, i jego żo-
na Bronisława). Chrztu udzielił ks. Henryk Biega.
Z ulicy Węgierskiej 88 rodzina Klingów przeprowadzi-
ła się na Węgierską 1, następnie Węgierską 26, a od
roku 1898 zamieszkała przy ul. Ogrodowej 3. W roku
szk. 1890/91 rozpoczął edukację w Szkole Ludowej
4-klasowej Męskiej przy ul. Wodnej 11, do kl. II i III
chodził w Rynku pod nr 24, gdzie szkoła wynajęła sa-
le lekcyjne w kamienicy kupca Emila Piskorza, a kl.
IV ukończył w roku szk. 1893/94 w Szkole Ludowej
4-klasowej Męskiej przy ul. Węgierskiej nr 17, która
później obrała za swego patrona św. Jana Kantego.
Od następnego roku szkolnego został uczniem ck.

Gimnazjum Wyższego (I) w Przemyśle (późniejsze im. J. Słowackiego), w którym 7 VI 1902 r. zdał z odznaczeniem egzamin dojrzałości.

Przez cały okres w przemyskim gimnazjum uczył się bardzo dobrze, uzyskując na koniec każdego roku szkolnego stopień ogólny: pierwszy z odznaczeniem lub celujący. Szczególne uzdolnienia wykazywał w kierunku nauk przyrodniczych. Od kl. I-IV otrzymywał z tego przedmiotu oceny bardzo dobre, zaś od kl. V-VIII – stopień celujący. Gdy był w kl. VII gimnazjum, 21 maja 1901 r. zmarł mu ojciec. Owdowiała matka, po ukończeniu przez syna szkoły, powróciła do majątku rodzowego w Wydrnej, licząc zapewne na to, że przy pomocy rodziny łatwiej jej będzie sfinansować kosztowne studia jedynaka.

W roku akademickim 1902/03 rozpoczął studia na Wydziale Chemicznym Politechniki Lwowskiej. Po I roku studiów przeniósł się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie został uczniem prof. Bronisława Radziszewskiego, znakomitego uczonego w dziedzinie chemii organicznej. Jako student pełnił funkcje demonstratora Instytutu Chemicznego UL oraz zastępcy asystenta. Studia ukończył w 1907 r. i 1 października tego roku został mianowany asystentem w katedrze chemii UL (I Instytut Chemiczny). Od 1 X 1907 r. do 31 III 1908 r. zastępował chorego prof. Radziszewskiego w prowadzeniu wykładów i ćwiczeń z chemii ogólnej oraz w egzaminach, spełniając pełne funkcje profesora katedry chemii. 19 I 1908 r. doktoryzował się na podstawie pracy *O aldehydzie para-tolylloctowym i jego pochodnych*.

W roku akademickim 1909/10 odbył studia specjalizacyjne w zakresie chemii fizycznej i elektrochemii

u prof. W. Brediga w Eidgenössische Technische Hochschule w Zurychu. Po powrocie do Lwowa, w związku z przejściem prof. Radziszewskiego na emeryturę, został asystentem w Instytucie Chemicznym UL u prof. S. Tołłoczki. W r. 1912 ogłosili wspólnie pracę *O chlorowaniu gazu ziemnego. Część I. Chlorowanie w podwyższonej temperaturze i w obecności katalizatora*. W tym też okresie K. dał się poznać jako pomysłowy innowator. W czasopiśmie „Chemiker Zeitung” z 1910 i 1912 r. znajdują się opisy skonstruowanych przez niego dwóch urządzeń laboratoryjnych – zaworu kulkowego do biurety do miareczkowania i automatycznego, prostego podnośnika do cieczy. Ich produkcję podjęła firma F. Hugerskoft w Lipsku. W roku 1913 Kling habilitował się z chemii ogólnej na podstawie rozprawy *O rozkładzie i syntezie fosgenu pod wpływem cichych wyładowań elektrycznych*. Otrzymał stopień doktora habilitowanego i tytuł docenta prywatnego. W tym samym roku rozpoczęła badania nad syntetycznym kauczukiem. Ogłasza też prace o analizie wód uzdrowiska w Niemirowie, a w zakresie chemii fizycznej prowadzi badania nad stałą dysocjacji.

Wydarzenia wojenne 1914 r. zmuszają Klinga do przeniesienia się do Wiednia, gdzie pracuje u znanego badacza, prof. H. Strachego, w stacji doświadczalnej przemysłu gazowego. W wyniku tej współpracy konstruuje kieszonkowy tester gazu przeznaczony do oznaczania zawartości dwutlenku węgla. W r. 1916 wraca do Lwowa i w październiku przystępuje do organizowanej przez prof. I. Mościckiego spółki badawczej „Metan”, stając się odtąd jego najbliższym współpracownikiem. Spółka ta powołała do życia Instytut Badań Naukowych i Technicznych „Metan”, w którym

K. został kierownikiem pracowni analitycznej, a od r. 1917 objął funkcję redaktora naczelnego czasopisma fachowego „Metan”, będącego organem Instytutu.

Jako kierownik pracowni analitycznej Kling rozwija pionierskie w kraju badania nad gazem ziemnym. Na łamach redagowanego „Metanu” ogłasza szereg prac o chemicznym uszlachetnianiu ropy naftowej i gazu ziemnego. Razem z prof. I. Mościckim rozpracował zagadnienie rozdziału emulsji wodno-olejowych podczas przeróbki ropy naftowej oraz wprowadził nową, bezkonkurencyjną pod względem ekonomii ciepła, metodę przeróbki odpadów ropnych (tzw. kału ropnego), które stały się cennym surowcem do otrzymywania bezwodnej, bogatej w parafinę ropy naftowej. Opracował też metody destylacji w niskich temperaturach węgla kamiennego i brunatnego, lignitu, torfu i łupków bitumicznych oraz opublikował prace o przemyśle wosku ziemnego, asfaltach i materiałach bitumicznych. W prowadzonych badaniach zwracał szczególną uwagę na niewykorzystane źródła gazu ziemnego i ogłosił nowatorskie prace dotyczące własności gazów ziemnych. Wspólnie z dr. Lechem Suchowiakiem i dr. Z. Biluchowskim prowadził badania analityczne nad oznaczaniem wartości użytkowej gazów ziemnych zagłębia boryslawskiego.

Dla przemysłu naftowego opracował sposób i przepisy pobierania próbek polskich gazów ziemnych oraz podał ich zestawienia pod względem wartości kalorycznych. Dzięki pionierskim pracom Klinga przemysł naftowy zwrócił uwagę na nowe możliwości wykorzystania lekkich składników gazoliny, których wykorzystanie nie było dotychczas racjonalne. Opracowana nowa metoda absorpcyjna została zastrzeżona niemieckim patentem nr 351082. Najlżejszych

frakcji, pod postacią skroplonego gazu, użyto do oświetlania lub do dalszej przeróbki chemicznej. Z inicjatywy Klinga powstała pierwsza w Polsce fabryka skroplonego gazu ziemnego. O prowadzonych badaniach, ich rezultatach i planach na przyszłość pisał Kling na łamach redagowanego przez siebie „Metanu”. Tutaj ukazywały się jego artykuły wstępne, w których omawiał znaczenie prac badawczych dla przemysłu, krytykował fabryczny konserwatyzm i zacofanie oraz wypowiadał się na temat perspektywicznych kierunków badań w nauce i przemyśle. W roku 1918, w czasie walk z Ukraińcami o Lwów, „Metan” zostaje na krótko przeniesiony do Krakowa. Biuro Instytutu mieści się w Krakowie-Dębnikach przy ul. Polnej 2, w domu p. Krzepowskiego. Tam też mieszkał i pracował Kling.

Z dn. 1 V 1917 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym chemii ogólnej w Akademii Rolniczej w Dublanach koło Lwowa. Równocześnie, jako docent, prowadził wykłady z technologii wosku ziemnego i oleju skalnego na Politechnice Lwowskiej. 8 IV 1919 r. Rada Ministrów RP podjęła decyzję o utworzeniu i uruchomieniu Akademii Górniczej w Krakowie. Komitet organizacyjny uczelni, kompletujący kadre naukową, zaproponował Klinga objęcie katedry chemii ogólnej i technicznej analizy gazów. 30 IV 1919 r. Naczelnik Państwa mianował Klinga profesorem zwyczajnym w nowo powstającej uczelni, z ważnością od dnia 1 maja 1919 r. Kling brał udział w pracach komitetu organizacyjnego Akademii, a z dn. 1 X 1919 r. rozpoczął zajęcia dydaktyczne ze studentami. W międzyczasie o Klinga, jako swego wychowanka, upomina się Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, który chce mu powierzyć wakującą po śmierci profesora

Stanisława Opolskiego katedrę chemii organicznej. Na wniosek władz uczelnianych, biorąc pod uwagę dorobek i zasługi lwowskiej Alma Mater, Naczelnik Państwa, postanowieniem z dn. 2 XII 1919 r., mianował Klinga profesorem zwyczajnym chemii w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, z prawomocnością nominacji od dnia 1 października 1919 r. Obowiązki służbowe w macierzystej uczelni podjął prof. Kling od drugiego trymestru, obejmując funkcję kierownika katedry chemii organicznej w II Instytucie Chemicznym. Po powrocie do Lwowa zamieszkał przy ul. Dwernickiego 28. Zajmował się nie tylko pracą badawczą, ale również dydaktyką, przygotowując do pracy twórczej i dla przemysłu nowe zastępy chemików. W roku 1919 ukazał się w „Metanie” artykuł Klinga i I. Mościckiego *O technicznym kształceniu chemików technologów*. W publikacji tej obaj uczeni sformułowali podstawowe zadania i wytyczyli kierunki dalszej pracy w szkoleniu nowych kadr techników. Po przekształceniu w roku 1921 Instytutu Badań Naukowych i Technicznych „Metan” na Chemiczny Instytut Badawczy (ChIB) K. kontynuował eksperymentalne badania nad węglowodorami podkarpackich gazów naftowych. Konstruował urządzenia do analizy gazu ziemnego, pomiarów gęstości gazów, zawartości gazyliny. Będąc kierownikiem II Instytutu Chemicznego UJK we Lwowie utrzymywał łączność z amerykańskimi laboratoriami badawczymi „Bureau of Mines” i „Carnegie Institute of Technologie” w Pittsburgu.

W roku akad. 1924/25 rada wydziału powierzyła mu godność dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jana Kazimierza. W latach 1925–1926, na zlecenie Ministerstwa Spraw

Wojskowych, Kling, wspólnie z dr. L. Suchowiakiem, prowadził systematyczne oznaczenia zawartości helu w kilkudziesięciu próbkach gazu, pobranych z eksploатовanych odwiertów we wschodniej Małopolsce. Po przeniesieniu w r. 1926 Chemicznego Instytutu Badawczego ze Lwowa do Warszawy nie zerwał z placówką kontaktu, lecz pomagał w jej zorganizowaniu i przygotowaniach do otwarcia. W roku akad. 1927/28 zamieszkał czasowo w stolicy i w ChIB-ie organizował wstępne badania nad polskim węglem, które prowadził wspólnie z profesorem Politechniki w Zurychu dr. P. Schläpperem. Dn. 27 IV 1929 r. rektorat Politechniki Warszawskiej (PW), na wniosek Rady Wydziału Chemicznego, wystąpił do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) o mianowanie prof. Klinga profesorem zwyczajnym chemii ogólnej tejże uczelni.

Po otrzymaniu aktu mianowania na profesora zwyczajnego chemii ogólnej na Wydziale Chemicznym PW, wydanego przez Prezydenta RP 18 X 1929 r., Kling przeniósł się na stałe do Warszawy i zamieszkał przy ul. Łowickiej 60 m. 2. Z dn. 1 XI 1929 r. objął katedrę i zakład chemii ogólnej PW przy ul. Polnej 3. Ponadto prowadził wykłady i ćwiczenia z chemii ogólnej dla studentów I roku na wydziałach: Inżynierii Lądowej, Inżynierii Wodnej, Mechanicznym, Elektrycznym i Geodezyjnym. Mając uzdolnienia i zamiłowanie do projektowania i budowy precyzyjnej aparatury fizykochemicznej uruchomił w Zakładzie Chemii Ogólnej PW mały warsztat mechaniczny, w którym konstruuje prototypowe aparaty pomiarowe i eksperymentalne, przystosowane do badań gazów ziemnych (piknometry gazowe, densoskopy, skomplikowane aparaty do oznaczania zawartości helu w

polskich gazach ziemnych i in.). W warsztacie tym, na małej tokarce, uczy swoich współpracowników precyzyjnej obróbki w metalu i drzewie, a każdy wykonany przez niego przedmiot posiada, poza swą wartością użytkową, estetyczne wykończenie i stanowi wzorzec dla masowej produkcji. W roku akad. 1931/32 został delegatem Wydziału Chemicznego PW do Senatu Akademickiego, a w roku 1934/35 Rada Wydziału powierzyła mu godność dziekana.

W roku 1936, na IX Zjeździe Naftowym w Borysławiu, wielkie zainteresowanie wzbudził skonstruowany przez niego w laboratorium chemicznym Politechniki Warszawskiej prototyp aparatu analitycznego do oznaczania niskowrzących węglowodorów. W poszukiwaniu nowych źródeł paliw płynnych dla rozwijającego się przemysłu samochodowego oraz w związku z gazyfikacją wsi i osiedli, Kling opracował i opatentował „Sposób wytwarzania ciekłego paliwa o dużej prężności pary”. Wbrew dotychczas stosowanym mieszankom benzyna-benzen-alkohol bezwodny, opierając się na podstawowym surowcu krajowym – spirytusie, Kling wprowadził pomysł wzbogacenia jego kaloryczności przez zmieszanie z niskowrzącymi węglowodorami (eteryną, gazoliną). Aparatura doświadczalna do wytwarzania tych mieszanek zainstalowana w Zakładzie Chemii Ogólnej PW oraz próby ich zastosowania w napędzie samochodowym zdały pomyślny egzamin i wynalazkiem tym zainteresowały się sfery przemysłowe w kraju i w USA. Wybuch II wojny światowej i zniszczenie zakładu spowodowały przerwanie dalszych badań nad wynalazkiem o tak doniosłym znaczeniu.

Równoległe z działalnością dydaktyczno-badawczą na uczelni Kling pracował nieprzerwanie w Chemicznym

Instytucie Badawczym przy ul. Łączności na Żoliborzu, gdzie był członkiem wydziału czynnego Instytutu i zajmował stanowisko szefa działu analitycznego. Po przeniesieniu do Warszawy ChIB został wzmocniony kadrowo i jako placówka analityczno-badawcza uzyskał pierwszoplanową rangę w kraju. Zwiększył się zakres prac Instytutu, gdyż oprócz zaplanowanych badań własnych placówka zaczęła otrzymywać do opracowania szereg tematów z Ministerstwa Spraw Wojskowych, związanych z obronnością i gospodarką kraju. Z tej racji Kling został przyjęty na członka Komitetu Naukowego Wojskowego Instytutu Przeciwwązowego. Związki ChIB z wojskiem nie uszły uwadze wywiadu niemieckiego, toteż badaniami Klinga zaczęli interesować się agenci Abwehry, penetrujący w latach trzydziestych ubiegłego wieku polskie środowiska naukowe. Kling, kontynuując zapoczątkowane w roku 1927/28 badania porównawcze polskiego węgla z węglami zagranicznymi, zebrał w swojej pracowni na Żoliborzu zespół współpracowników o wysokich kwalifikacjach z różnych dziedzin nauki, jak geologów, górników, chemików, specjalistów kotłów parowych, analityków, i z nimi przeanalizował próbki węgla pochodzące z 72 kopalń z trzech polskich zagłębi węglowych. Wyniki swoich badań zawarł w bezprecedensowym dziele *Monografia o węglu polskim*. Praca jednak nie ukazała się drukiem wobec sprzeciwu koncernów węglowych o obcym kapitale, do których należała większość polskich kopalń. Warto dodać, że Niemcy, po wkroczeniu w 1939 roku do Polski, podjęli specjalne poszukiwania pracy, jednak dzieło udało się szczęśliwie ukryć.

W listopadzie 1935 r., po śmierci dr. Zenona Martynowicza, zarząd ChIB powierzył mu stanowisko dy-

rektora Instytutu. Profesor przy całej swojej aktywności naukowej i ogromnej pracowitości był stosunkowo słabego zdrowia, co wymagało okresowych kuracji w sanatoriach. 6 VI 1936 r. sygnalizuje władzom Wydziału Chemicznego PW nasilające się dolegliwości zdrowotne, spowodowane przeciążeniem nadmiernymi obowiązkami dyrektora ChIB i profesorskimi na uczelni. Równocześnie prosi o zwolnienie z czterogodzinnego wykładu chemii ogólnej w roku akad. 1936/37. Urlopy coraz częściej spędzał u matki mieszkającej we dworze w Wydrnej, gdzie regenerował siły do wyczerpującej pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej. Odwiedzali go tam prof. I. Mościcki i pisarz Melchior Wańkowicz.

W r. 1932 został wybrany na wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Chemicznego, od 1934 r. był członkiem zwyczajnym lwowskiego Towarzystwa Naukowego, a od roku 1935 – członkiem korespondentem Akademii Nauk Technicznych w Warszawie.

15 I 1937 r. decyzją Ministra Przemysłu i Handlu (MPIH) K. został powołany do Urzędu Patentowego RP jako niestały radca techniczny tej instytucji. W kwietniu tego roku otrzymał urlop dla poratowania zdrowia w celu przeprowadzenia zaleconej przez lekarzy kuracji w Karlsbadzie i w Bad Weisser Hirsch. Z dn. 1 IX 1937 r. K. został przeniesiony w tzw. „stan nieczynny”, z powodu likwidacji na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej katedry chemii ogólnej. 10 IX 1937 r. decyzją MPiH otrzymał powołanie na członka Rady Administracyjnej Przedsiębiorstwa Państwowego „Zjednoczone Fabryki Związków Azotowych w Mościcach i Chorzowie”. Decyzją MW-RiOP został z dn. 31 VIII 1938 r. definitywnie zwolniony ze służby państwowej i przeniesiony w stan

spoczynku. 1 IX 1938 r. przeszedł na emeryturę. Będąc na emeryturze zachował nadal stanowisko dyrektora ChIB-u, był członkiem wydziału czynnego Instytutu, członkiem Komitetu Naukowego Wojskowego Instytutu Przewodzącego oraz redaktorem naczelnym periodyku „Przemysł Chemiczny”. Wszystkie te funkcje pełnił do wybuchu wojny niemiecko-polskiej we wrześniu 1939 r.

W pierwszych dniach września 1939 r. Kling opuścił Warszawę i przez Rumunię dotarł do Turcji. W Bukareszcie przekazał polskiej ambasadzie precjoza Instytutu – złoto i platynę. Wiosną 1942 r. podjął decyzję powrotu do Warszawy. Mieszkanie przy ul. Łowickiej zastał zajęte przez niemieckich lokatorów, a pomieszczenia ChIB-u przekształcone w główny magazyn zaopatrzenia SS. W tej sytuacji schronienia udzielił mu jego dawny technik-laborant S. Łobodziec. Niedługo potem zmarł. Śmierć nastąpiła 14 VI 1942 r. o godz. 16.00, w domu przy ul. Krasińskiego 20 m. 184. Niestety, do dzisiaj nie wiadomo, gdzie znajduje się jego grób.

Opublikował ogółem około 60 prac, w tym 31 większych oraz dwa podręczniki i 17 prac mniejszych (komunikaty, referaty i odczyty). Połowa z nich ukazała się w „Metanie” i „Przemysle Chemicznym”, pozostałe w wydawnictwach Polskiej Akademii Umiejętności, Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz w „Chemische Zeitung”. Pozostawił też po sobie prace o charakterze historycznym. Opracował dzieje Chemicznego Instytutu Badawczego oraz biogramy naukowe profesorów I. Mościckiego, S. Tołłoczki, W. Świętosławskiego, dr. Z. Martynowicza. W zakresie technologii chemicznej, posiadał liczne patenty wła-

sne oraz kilka wspólnych z J. Gruszkiewiczem, I. Mościckim i E. Strachem.

Żonaty był z Marią Siemaszko (ur. 9 I 1889 r., córką znanej polskiej aktorki teatralnej Wandy z Sierpińskich-Siemaszkowej i aktora Antoniego Siemaszki). Związek małżeński zawarł 24 IV 1918 r. we Lwowie. Małżeństwo było bezdzietne.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zesp. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. 3371 (Akta personalne K. K.); Archiwum Państwowe w Przemysłu, zesp. Szkoła Podstawowa nr 4 w Przemysłu, sygn. 44 (Kronika szkolna 1855–1928), zesp. I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Słowackiego w Przemysłu, sygn. 96–99, 101–104, 215; Parafia Rzymskokatolicka św. Józefa – Salezjanie w Przemysłu, Liber natorum 1878–1896, tom 6, s. 129, L. porz. 97; Parafia Rzymskokatolicka św. Stanisława Kostki w Warszawie, Akta zmarłych za lata 1942–1945, nr 115; Archiwum Administracji CGP, Księga zmarłych 1901–1902, L. porz. 376; Pismo Zarządu Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie z dn. 6 XII 2007 r. do autora artykułu; Pismo Zarządu Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie z dnia 15 V 2008 do autora biogramu; informacje p. Renaty Kling z Gliwic; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum I w Przemysłu za rok szk. 1896/97*, Przemysł 1897, s. 62.

Opracowania: *Wielka encyklopedia PWN*, t. 14, Warszawa 2003, s. 36 (podano błędnie rok urodzenia: 1894); K. Zięborak, *Profesor Kazimierz Kling (w 110 rocznicę urodzin)*, „Przemysł Chemiczny”, 73/12/1994; S. Brzozowski, *Kling Kazimierz (1884-1942)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1967, t. 12/4, z. 55; B. Więclawek, *Kazimierz Kling (1885-1943)*, „Przemysł Chemiczny”, 37(1958), z. 4 (tam błędne lata urodzenia i śmierci); K. Sielecka, *Sylwetki profesorów Politechniki Warszawskiej. Kazimierz Kling (1884–1942)*; S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, Warszawa 1938, s. 343.